

Identitatea prin limbă și „modele” lingvistice

Manuela Nevaci

1. Fiecare limbă percepe lumea într-un anumit mod, acesta fiind produsul propriei sale istorii. Toate limbile își au propria lor identitate și valoare, tot așa cum toate limbile sunt în egală măsură pertinente pentru a primi influențe externe.

Datorită „caracterului ei ospitalier”¹, limba română a manifestat în plan diacronic o deosebită capacitate de asimilare a împrumuturilor. Astfel, româna s-a confruntat de-a lungul timpului cu diferite influențe/mode lingvistice – grecești, franțuzești, italienești –, fără a-și pierde însă identitatea.

2. Prezentăm în lucrarea de față modul în care româna – în dinamica ei – a reacționat la „modele” lingvistice și ne vom opri asupra celei mai noi mode, și anume, cea englezească. Înțelegem prin „modă lingvistică” influența unei limbi manifestată pregnant la un moment dat asupra altei limbi.

2.1. Greaca, limba unei culturi și a unei civilizații străvechi, își exercită influența asupra limbii române prin elenisme intrate în latina dunăreană² (*a blestema* < lat. *blasphemo* < gr. *βλασφημία*, *cireașă* < lat. *cerasea* < gr. *κεράσsea*) prin cuvinte din greaca bizantină³ (*cămin* < gr. *κάμινος*, *trandafir* < gr. *τριαντάφυλλο*) și prin cuvinte neogrecești, intrate în română în epoca antefanariotă și în epoca fanariotă (*a dichisi* < gr. *διουκέω*, *patimă* < gr. *πάθημα*). Adaptarea împrumuturilor din greacă la sistemul morfologic al limbii române s-a realizat prin pierderea terminației *-os* pentru substantive (*σκοπος* > *scop*), și prin încadrarea verbelor în conjugarea a IV-a cu ajutorul sufixului *-isi*⁴ (*aerisi*, *catadixi*, *chivernisi*, *fandosi*)⁵. În ceea ce privește lexicul, cu excepția vocabularului curent și a unor termeni comerciali, împrumuturile din greaca modernă ies din uz după 1820. În acest sens, L. Galdi a numărat peste 1200 de

¹ Avram 1997:11.

² Termenii sunt panromanici.

³ Haralambie Mihăescu (1966) consideră că majoritatea împrumuturilor bizantine au pătruns indirect în română.

⁴ Galdi 1939: 117: *isi* < aor. *-iζω*; „La base commune de toutes ces formations, c’est-à-dire la prédominance de l’aoriste sigmatique s’explique suffisamment par la fréquence de cette forme en grec moderne”.

⁵ Grigore Brâncuș (1976: 86) afirmă că, la începutul secolului al XIX-lea, *-isi* devine normă de adaptare a verbelor neologice: *voiajarisi*, *abonarisi*, *tratarisi*, cedând însă ulterior locul correspondentelor latino-romanice, odată cu impunerea normei romanice în *-a*.

cuvinte din română, observând că doar a zecea parte dintre acestea au rezistat timpului⁶.

2.2. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, viața social-politică și spirituală a românilor suferă o puternică influență occidentală, grecismele fanariote sunt abandonate aproape integral, iar franceza devine limba cea mai cunoscută în spațiul românesc, contribuind, alături de influența latină savantă și de cea italiană, la reromanizarea limbii române. Fixarea termenilor de origine franceză s-a realizat în cadrul unui proces îndelungat. La început, termenii erau preluați ca atare din franceză și folosiți în forme care nu s-au impus, forme ridiculizate de M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I.L. Caragiale (*a abima* „a ruina” < fr. *abîmer, concherant* „cuceritor” < fr. *conquerant, a dispoza* „a dispune” < fr. *disposer*)⁷. Franceza devine limba „la modă” a protipendadei⁸, în locul celei grecești. Ulterior, cuvintele de origine franceză au fost adaptate conform normelor limbii române (*adresă, sentiment, suvenir*). Observăm însă că pentru câteva împrumuturi se păstrează scrierile din franceză (*bleu, chamois, ecru*).

2.3. „Moda” împrumuturilor din italiană se accentuează o dată cu direcția „puristă”, promovată de I. Heliade Rădulescu în 1839. Considerând româna un dialect necultivat al limbii italiene⁹, Heliade propune ortografia italianizantă (dublarea consoanelor: *addus, sufflet*; vocalizarea finalelor prin *-u* final: *allu, quellu*) și introduce în limbă termeni pentru care existau corespondente românești (*baciu* „sărut”, *donzelle* „jupânese”). Tendința italianizantă a avut însă și aspecte pozitive asupra limbii române, mai ales prin numărul însemnat de neologisme latino-romanice puse în circulație, care înlocuind unii termeni învechiți: *abecedar* pentru *bucoavnă*, *lege* pentru *pravilă*, *petiție* pentru *jalbă*.

2.4. În limba română influența engleză este mai recentă. În secolul trecut, termenii de origine engleză au pătruns la început în mod indirect, mai ales prin intermediul francezei. Prestigiul limbii engleze ca limbă internațională, rolul S.U.A. în viața internațională, studierea limbii engleze în școli, producția cinematografică americană, modul de viață american sunt factori ce au favorizat pătrunderea în română a termenilor de origine engleză pe cale directă.

Lexicul românesc s-a confruntat în ultimii ani cu o „avalanșă de anglicisme care au invadat limba și care continuă să crească într-un ritm accelerat”¹⁰. Presa, un factor important în modernizarea limbii, oglindește din plin acest fenomen. Caracterul internațional, precizia „anglicismelor necesare”, dar și nevoia de a

⁶ Gáldi 1939: 162

⁷ Munteanu – Țâra 1978: 146—147.

⁸ Idem 1978: 147.

⁹ Idem: 149.

¹⁰ Dimitrescu 1992: 3.

înlocui „limba de lemn” din perioada anterioară anilor '90, precum și dorința de „a epata” au determinat invazia termenilor de origine engleză¹¹.

Anglicismul este definit în DN₃ ca „expresie proprie limbii engleze, cuvânt de origine engleză, împrumutat de o limbă, încă neintegrat în aceasta”.

3. Prezentăm, în continuare, aspectele lexicale și morfologice ale anglicismelor din presa română actuală din perioada anilor 2000–2003. Materialul analizat provine din articolele următoarelor publicații: „Bravo”, „Cool-Girl”, „Evenimentul zilei”, „VIP”, fiind coroborat cu informațiile prezentate de noi în lucrarea *Anglicisme în publicații adresate tinerilor*¹².

Scopul analizării anglicismelor din presa română actuală este acela de a sublinia necesitatea acțiunilor de înregistrare și de descriere a acestor termeni, de normare și de explicare pentru a se asigura utilizarea lor corectă și unitară în vederea păstrării „identității limbii”¹³ dar și a înlesnirii unei comunicări corecte.

Din materialul studiat am constatat faptul că majoritatea termenilor sunt neasimilați fonetic și morfologic în structura limbii române, ba chiar neînregistrați în lucrările lexicografice românești (DCR, VLRA): *boarder, college-shirt, casting, chalenge, modelling, maxi-single, nick-name, out-fit, partytime, songwriter, target, t-shirt, up-grade, writing*.

Perspectiva abordării noastre este de tip descriptiv, urmărind comportamentul termenilor din punctul de vedere al semanticii (îmbogățiri sau restrângerii de sens), al formării cuvintelor (formații pe teren românesc de la baze englezești: *lobbysm* < engl. *lobby* + *ism*, *lobbyst* < engl. *lobby* + *ist*, *lobbystică* s.f. < *lobbyst* + *ică*) și din punctul de vedere al morfologiei (probleme de gen - denumind noțiuni abstracte, substantivele au primit desinența de plural a neutrelor românești: *chart-uri, party-uri*).

Extinderile de sens se realizează prin schimbarea domeniului de referință sau prin neglijarea unor seme din definiția termenului englezesc¹⁴:

- *outsider* și *fair* (trunchiere a lui *fair-play*) și-au extins întrebuințarea îmbogățind sfera semantică a domeniului sportiv: „L-a făcut să se simtă un outsider printre colegi” și „tu ești șefa pentru că ești fair” („Cool-Girl”, 8/2002:11).

- *track* ridică probleme de înțelegere «jumătate din All Saints au bombardat *chart*-urile cu *track*-uri de succes» („Bravo”, 18/2002:2). Termenul nu este atestat în DCR₂ și a suferit o îmbogățire de sens: folosit inițial cu sensul de ‘pistă, urmă’, e utilizat acum cu cel de „melodie (melodie gravată pe o pistă a unui C.D.)”.

- *vaucher*, termen ce aparține în engleză domeniului economic, având sensul ‘document care poate fi folosit în loc de bani, pentru a achita ceva’, în română

¹¹ Stoichițoiu-Ichim 2001: 111-112.

¹² Lucrarea a fost susținută în noiembrie 2002, la Universitatea din București.

¹³ Slama-Cazacu 2000: 141.

¹⁴ Stoichițoiu-Ichim 2002: 254.

termenul s-a impus în domeniul turismului „...nu au putut trece granița pentru că nu au prezentat dovada plății în avans a serviciilor turistice, vaucher-ul” („Evenimentul zilei”, 23.6.2002: 4).

Îmbogățiri semantice se înregistrează și în *domeniul tehnic*: „Poți memora imagini digitale pe care apoi le poți folosi *wall-paper*” („Bravo”, 6/2002: 5). Utilizat inițial cu sensul de „tapet”, termenul apare în tehnică cu cel de „fundal” prin anularea semelor „material”, „de lipit pe perete”.

Restrângerile de sens se realizează prin specializarea funcțională a termenilor:

- *site* s-a specilaizat în română cu sensul „pagina pe Internet”: «Accesat de fani din lumea întreagă, *site*-ul Madonnei impresionează prin...» („VIP”, 14.3.2000: 6).

- *drive-in*, folosit în engleză cu sensul „cinema, restaurant sau alt local care oferă servicii clienților fără ca aceștia să-și părăsească mașinile”, este utilizat în româna actuală numai cu sensul „restaurant”.

Productivitatea anglicismelor ca baze pentru formații românești, mai ales după 1990, demonstrează integrarea lor în sistemul limbii române. Astfel, de la *computer* (< engl. *computer*, DEX, DN₃) s-au format:

- *computeriza* – a dota cu computere: „Școlile se computerizează” („Evenimentul zilei”, 17.9.2000:1).

- *computerizat* – echipat cu computere : „un sistem computerizat” („Evenimentul zilei”, 19.6.2002:9).

Pentru *body-guard* s.m.f – gardă de corp, DCR₂ înregistrează derivatele:

- *bodyguardá* vb. a păzi: „SPP-iștii l-au *bodyguardát* pe Cornel Dinu” („VIP”, 24.7.2001: 3).

- *bodyguardism* – ocupația de body-guard: „*Bodyguardism*-ul a devenit o afacere prifitabilă” („Evenimentul zilei”, 27.3.2000:4).

În ceea ce privește adaptarea morfologică a anglicismelor, semnalăm dificultatea stabilirii genului, DCR₂ notând pentru unele animate ambele genuri: *baby-sitter* s.m.f., *body-guard* s.m.f., *lobbyst*, -ă s.m.f. Datorită formei, unele animate feminine sunt încadrate la genul neutru (*top-model*, *miss*): „Miss-urile de la Mamaia se visează top-modele” („VIP”, 17.8.2001: 7). Dublarea mărcii de plural reprezintă o altă problemă de adaptare a termenilor de origine engleză: *stiks-uri*, *chips-uri*: „Stiks-urile, chips-urile sunt în topul preferințelor... „ („Cool-Girl”, 8/2002:14).

4. Problematika adaptării termenilor de origine engleză este mult mai complexă. Prezența anglicismele în limba română exprimă nu numai o modă, ci evidențiază extinderea spectaculoasă a englezei prin calitatea ei de „vehicul” verbal al unei culturi de tip global. Comparând influența engleză cu celelalte influențe care s-au exercitat asupra limbii noastre, Mioara Avram afirma: „Influența engleză nu este în sine un fenomen negativ, nu are de ce să fie

condiderată mai periculoasă decât alte influențe străine [...] anglicizarea – greșit numită de unii anglofonizare, ba chiar anglicanizare! va fi depășită, așa cum au fost depășite în timp slavizarea, grecizarea, rusificarea, italianizarea sau francizarea”¹⁵.

Sigle și abrevieri

- Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a II-a, București, Logos, 1997 = DCR₂.
 Florin Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, 1978 = DN₃.
 Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, All, 2001 = VLRA.

Bibliografie

- Avram, Mioara, *Anglicisme în limba română actuală*, București, Editura Academiei Române, 1997.
 Brâncuș, Grigore, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, București, 1976.
 Gáldi, Ladislav, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapesta, 1939.
 Mihăescu, Haralambie, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, București, Editura Academiei Române, 1966.
 Ștefan Munteanu, Vasile D. Țăra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
 Slama-Cazacu, Tatiana, *Stratageme comunicaționale și manipularea*, Iași, Polirom, 2000.
 Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Asimilarea împrumuturilor englezești: aspecte actuale ale dinamicii sensurilor*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, 2002.

Language Identity and linguistic Fashion

In the last few years the Romania vocabulary has faced avalanche of anglicisms that invaded the language and is still continuing to rise at an accelerated speed. The international character, the precision of the necessary anglicisms and also the need to replace “wooden language” of the period prior to the 1990's, as well as the wish to “impress”, have determined the invasion of the Eg. origin terms. The problem of the anglicisms in the contemporary Romanian language must be regarded and studied in accordance to the cultivating and norming processes of the language.

¹⁵ Avram 1997: 11- 13.